

УДК 930.25:004]:316.422:159.922.4(=161.2)
DOI: 10.31866/2616-7654.15.2025.335086

ЦИФРОВІЗАЦІЯ АРХІВНИХ УСТАНОВ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ В ЕПОХУ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Олена Веремчук,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
Мукачівський державний університет
(Мукачево, Україна)
e-mail: overemchukpopchuk@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-2514-8733

Олена Постельжук,
кандидатка наук із соціальних комунікацій,
Дубенська філія Університету «Україна»
(Дубно, Україна)
e-mail: olena.postelzhuk@gmail.com
ORCID ID: 0009-0006-2961-792X

Для цитування:

Веремчук, О., & Постельжук, О. (2025). Цифровізація архівних установ: виклики та перспективи збереження національної пам'яті в епоху технологічних трансформацій. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 15, 142–153. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.15.2025.335086>

Мета статті – дослідити зміни в організації та функціонуванні архівних установ під впливом цифрових технологій, зокрема проблеми зберігання, доступу та автентичності цифрових архівних документів у цифрову епоху.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети застосовано методи аналізу і синтезу (виявлення специфіки впливу цифрових технологій на діяльність архівних установ), контент-аналіз (вивчення джерел інформації із теми статті з метою подальшої інтерпретації результатів), структурно-функціональний (опис і пояснення трансформації ключових функцій архівних установ під впливом цифровізації) та узагальнення (фіксація загальних ознак модернізаційних процесів у діяльності архівних установ).

Наукова новизна. Обґрунтовано твердження про збереження, за умови трансформації, оновлення, ключових функцій архівних установ в епоху цифрових технологій.

Основні висновки. В епоху цифрових технологій архіви як установи, що зберігають пам'ять, не втратитимуть свої функції, які все ж необхідно трансформувати з огляду на об'єктивну потребу пристосовуватися до змін у технологічній і соціальній сферах та державному управлінні. Йдеться, зокрема, про потребу оцифрування процесу пошуку і доступу до архівних документів, забезпечення цілісності та автентичності цифрових архівних документів за допомогою поєднання технології штучного інтелекту і блокчейн тощо. Прагнення державних архівних установ зберегти статус установ пам'яті разом із підтвердженням практичної користі від своєї діяльності вимагає ефективного використання усіх можливостей новітніх цифрових технологій, оскільки архівна установа, не здатна пристосовуватися до вимог цифрової епохи, рано чи пізно втратить свій століттями сформований статус і може опинитися в «архіві архівних установ» минулого.

Ключові слова: державні архівні установи; цифрові архівні документи; цифрові технології; оцифрування; функції архівних установ.

ВСТУП

Архівні установи виконують фундаментальну місію – зберігають «документовану інформацію про минуле й сьогодення для вічності», є транслятором «національної пам'яті з минулого у майбуття» (Новохатський, 2006). Справді, архівні документи, які вони збирають і зберігають, використовуються з метою вивчення, аналізу минулого та сьогодення, а передумовою для цього є їхнє надійне зберігання, забезпечення доступності і придатності для використання у будь-який час. Ці архівні документи, які ще зовсім недавно створювалися в усіх сферах життєдіяльності суспільства і приймалися державними архівами для зберігання та використання, були переважно на паперовій основі, але через технічний прогрес способи їх створення змінюються: вони стають цифровими, а їхня кількість експоненційно зростає. Цифрові технології зумовлюють генерування величезної кількості цифрових документів, які можуть мати кілька копій у кількох версіях, зберігатися у різних місцях, під різними іменами й у різних форматах, що збільшує ризик їх втрати. Внаслідок цих змін архівування стає дедалі складнішим процесом – виникає проблема зі збиранням, зберіганням цифрових архівних документів, їх використанням, забезпеченням їх цілісності й автентичності. Хоча радше це не проблема, а виклик, потреба адаптувати «цифрову» діяльність архівних установ до можливостей цифрових технологій, тобто максимально їх використовувати, модернізуючи свої функції і пропонуючи нові сервіси.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДґРУНТЯ

Особливості цифровізації в архівних установах є предметом наукового студіювання українських дослідників тривалий час, упродовж якого накопичено чималий обсяг теоретичного матеріалу і проаналізованого практичного досвіду діяльності державних архівів України. Так, теоретичні засади оцифрування національної архівної спадщини розглянуто у працях В. Бездрабко (2018) (готовність архівних установ до викликів, пов'язаних зі створенням цифрових архівів), В. Бондаренко (2006) (переваги, можливості, планування, створення, використання цифрового архіву на прикладі проекту «Ірмос»), Г. Боряка (2002) (проблеми репрезентації електронних архівних публікацій в інтернеті), М. Васильченка (2011) (стан і перспективи розвитку електронних ресурсів обласних державних архівів України в мережі Інтернет), Я. Калакури та М. Палієнко (2021) (спроба концептуалізації електронного архівознавства в контексті цифровізації українського суспільства) та ін. Сучасний стан цифрових архівів в Україні, які «є платформами цифрового (електронного) контенту, що забезпечують доступ до різноманітних архівних ресурсів у глобальному інформаційному просторі та підтримують світову концепцію цифровізації найціннішої архівної спадщини», досліджено Н. Коржик (2022).

Відмінність між поняттями «цифровий архів» та «електронний архів» простежено у статті Л. Філіпової (2018). Як зазначає дослідниця, у «цифровому архіві» зберігаються цифрові джерела (фотозображення, звукозаписи, кінофільми, ноти, ілюстрації тощо), тобто оцифровані архівні матеріали, які відскановані, розпізнані та відповідають усім умовам оцифрування документів. В «електронному архіві» збираються електронні колекції, які охоплюють і оцифровані документи, і електронні документи, які вже були створені за допомогою комп'ютерної техніки та інформаційно-комунікаційних технологій (с. 10–11).

Процес організації оцифрування (діджитизації) архівних документів в архівних установах України досліджено у статті М. Боздаган'яна (2024). Автор також розглядає алгоритм процесу реалізації стратегії впровадження цифрових технологій та оцифрування в архівних установах, акцентує на перевагах і проблемах (недоліках) оцифрування архівних документів. Так, запропонований алгоритм включає такі етапи:

- оцінку потреб;
- вибір технології для оцифрування;
- визначення стандартів і нормативів, пов'язаних із цифровим зберіганням документів;
- створення системи метаданих;
- процес сканування;
- забезпечення конфіденційності та безпеки;
- вирішення проблеми зберігання та управління даними, забезпечення доступу до цифрових ресурсів для різних користувачів (с. 53).

Досвід діяльності Державного архіву Полтавської області щодо збереження історико-культурної спадщини шляхом оцифрування архівних документів різного періоду проаналізовано Л. Чередник та І. Панченко (2023). Авторки значну увагу приділяють вивченню процесу «оцифрування науково-довідкового апарату архіву для публікації матеріалів на сайті установи з метою інформування користувачів щодо наявних в архіві фондів і документів» (с. 75), описують результати співпраці Державного архіву Полтавської області «з американською корпорацією Family Search International щодо оцифрування документів генеалогічного характеру (метричні книги і записи реєстрації актів громадянського стану, списки, особові справи тощо)» (с. 75).

Аналіз імплементації процесу модернізації системи управління архівною галуззю на основі засобів та інструментів цифровізації архівних установ здійснено у спільній праці Д. Василенко та Л. Бутко (2021). Зокрема, авторками проаналізовано елементи архівної цифровізації в контексті модернізаційних перетворень суспільства й держави і відзначено, що «основне протиріччя в архівній діяльності прослідковується у відносинах традиційного та інноваційного методів роботи архівів. Причиною цього є потреба в стійких компонентах для стабілізації процесу розвитку архіву, які згодом складаються в обов'язкові інновації» (с. 32).

Це далеко не повний перелік теоретичних праць із проблематики функціонування архівних установ в епоху цифрових технологій, утім, наведені дослідження показово свідчать про значний і протяжний у часі науковий інтерес і суттєві напрацювання фахівців-архівістів щодо оцифрування документів, залучення партнерів, вивчення закордонного досвіду, опрацювання питань зберігання цифрових даних тощо. Проте ця проблема далека від свого розв'язання, зважаючи на масштаби і темпи появи новітніх цифрових технологій і розширення їхніх можливостей, які можуть бути використані в архівних установах із метою модернізації своєї діяльності.

Мета статті – дослідити зміни в організації та функціонуванні архівних установ під впливом цифрових технологій, зокрема проблеми зберігання, доступу та автентичності цифрових архівних документів у цифрову епоху.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Цифрові технології сприяли появі нових типів документів, які передаються та зберігаються в державних архівах, а також зумовили значний технологічний по-

тенціал для управління і збереження архівних фондів. Утім, це викликає питання про те, які цифрові архівні документи, на відміну від паперових, є оригіналом. Крім того, великі обсяги нецифрових документів оцифровуються з метою більш зручного та швидкого використання, але це може означати, що один і той самий документ зберігається в аналоговій і водночас цифровій формі. Тобто йдеться про потребу комбінованого зберігання, що вимагає різних підходів і процедур, починаючи від прийому таких документів на зберігання, способу їх зберігання, а також забезпечення пошуку та подальшого використання. Додаткова проблема пов'язана з тим фактом, що не всі цифрові архівні документи представлені у доступній, зручній для людини формі, тож необхідно вирішити, яким чином вони будуть оброблятися та готуватися для подальшого використання, беручи до уваги технічні можливості кінцевого користувача (наприклад, наявність комп'ютера чи гаджета з певними технічними характеристиками). Різноманітна природа цифрових архівних документів (формати документів, електронна пошта, мультимедіа, набори даних, програмні коди) та різні технології, які допомагають користувачам отримувати доступ до цих документів і використовувати їх (від настільних комп'ютерів до різних гаджетів), створюють додаткові проблеми.

Водночас, враховуючи рівень розвитку технологій, користувачі очікують, що послуги доступу та використання цифрових архівних документів будуть інтуїтивно зрозумілими, транзакції – простими, а результати – миттєвими. Для державних архівів усе це створює додаткові виклики, пов'язані із прийняттям рішення щодо того, які цифрові архівні документи потрібно не просто зберігати, а робити це безпечно, щоб користувачі могли знайти потрібні їм документи у будь-який час. Державні архіви також повинні надавати послуги, які відповідають очікуванням користувачів, а також змінювати способи доступу та використання цифрових архівних документів. Здатність державних архівів зберігати і пропонувати їх для використання, незалежно від їх формату, визначить, які документи, дані будуть доступні в майбутньому, порівнюючи із сьогоденням.

Д. Василенко та Л. Бутко (2021) елементами архівної цифровізації вважають:

- створення єдиної електронної системи описів архівних фондів;
- оцифрування масивів документів, що перебувають на зберіганні в архівній установі;
- онлайн-систему подачі запитів від фізичних і юридичних осіб;
- передачу до архіву двох типів документів – цифрового і паперового;
- популяризацію діяльності архівної установи на онлайн-платформах (с. 34).

Зокрема, одним із перших кроків до новітньої епохи розвитку архівних установ, на переконання дослідниць, є «створення єдиної електронної системи описів архівних фондів, це надало б можливість громадянам працювати в онлайн-системі і не витрачати час на ручний пошук необхідних справ на усіх вебсайтах архівних установ» (Василенко & Бутко, 2021, с. 34). Чи не найголовнішим аспектом створення цифрового архівного простору вони вважають «переведення в “цифру” масивів архівних документів, що перебувають на зберіганні у фондах». Акцентуючи на специфіці оцифрування, науковиці стверджують, що «під час оцифрування документів з'являється нове нагальне питання щодо того, яким способом і на яких носіях цифрової інформації мають зберігатися оцифровані документи» (Василенко & Бутко, 2021, с. 35). Тобто авторки акцентують на потребі «імплементатії заходів щодо

створення, розповсюдження і збереження цієї [пов'язаної зі збереженням культурної різноманітності і традицій. – О. В., О. П.] інформації в цифровій формі, що дозволить зберігати культурну спадщину для майбутніх поколінь» (Василенко & Бутко, 2021, с. 36). Таким чином, розвиток архівних установ – це подолання протиріччя між традиційним та інноваційним в архівній діяльності, яке виникає унаслідок потреби «в стійких компонентах для стабілізації процесу розвитку архівів, які згодом складаються в обов'язкові інновації» (Василенко & Бутко, 2021, с. 36). І справді, з моменту свого створення державні архіви постійно адаптувалися до соціальних і технологічних змін та піддавалися різним трансформаціям у різний час. Уникнути цього вони не можуть і в цифрову епоху. І навпаки, настав час, коли їм потрібно трансформувати свою діяльність, використовуючи новітні цифрові технології, як-от хмарні обчислення, Інтернет речей, 3D-друк, штучний інтелект, робототехніку, мобільні технології, соціальні мережі та ін.

Ці інновації та можливості їх застосування у практиці архівних установ активно обговорюються професійною спільнотою на численних наукових і дискусійних форумах, щоб не лише вкотре звернути увагу на важливість цифровізації державних послуг як важливого кроку у розвитку сучасного суспільства, спрямованого «на полегшення взаємодії громадян із державними установами та підвищення ефективності надання публічних послуг», але й привернути увагу до змін у діяльності державних архівів в епоху цифровізації. Показовий приклад – регіональний форум «Цифровізація в Україні 2024», організований Львівською обласною військовою адміністрацією за сприяння Міністерства цифрової трансформації України в партнерстві із Програмою розвитку ООН (ПРООН) в Україні за підтримки Уряду Великої Британії в межах проекту «Посилення стійкості громад у регіонах України», що відбувся 18–20 січня 2024 року у Львові (Центральний державний аудіовізуальний та електронний архів, 2024). Сьогодні серед реалізованих заходів із метою прискорення процесів оцифрування та цифровізації архівних установ затверджено графік кількісних показників (од. зб. / од. обл., файлів, описів) оцифрування архівних ресурсів за видами: документи за паперовими носіями, науково-технічна документація, документи особового походження, кінодокументи, фотодокументи, фото-документи та відеодокументи (Державна архівна служба України, 2021). Зокрема, у звіті про виконання Програми оцифрування необхідно зазначати факт оцифрованих архівних інформаційних ресурсів та кількісний показник оприлюднених документів, наприклад, ЦДІАК України за період із червня 2020-го по жовтень 2023 р. опублікував 745 031 оцифровану копію архівних документів та 2429 архівних справ із 49 фондів (Центральний державний історичний архів України, м. Київ, б.д.). Архівні установи в Україні, поза сумнівом, уже набули досвіду реалізації цифрових архівних проєктів, що пропонують різноманітний контент (оцифровані документи, фото, аудіо, відео тощо). Як відзначають дослідники, «ці архівні колекції різноманітні за тематикою й типо-видовим складом фондів. Вони мають стати основою загальнонаціонального корпоративного проєкту, що об'єднає зусилля з оцифрування архівних фондів центральних державних архівних установ України» (Коржик, 2022, с. 37). Найпоширенішими варіантами колекцій є:

- електронні архіви архівних установ;
- електронні архіви установ і підрозділів підприємств та організацій;

- електронні архіви відкритого доступу (репозитарії), а саме архіви закладів вищої освіти, бібліотек;
- електронні архіви музейних колекцій; електронні архіви тематичних чи галузевих колекцій;
- електронні архіви певних сфер (банківські, медичні, юридичні тощо) (Коржик, 2022, с. 37).

Людство генерує усе більше документів виключно в цифровій формі. Так, як інформувала Міжнародна корпорація даних (IDC), що є провідним глобальним постачальником інформації про ринок, даних і подій для ринків інформаційних технологій, телекомунікацій і споживчих технологій, до 2025 року глобальна датасфера зросте до 163 зетабайтів (тобто трильйона гігабайтів), що вдсятеро перевищує 16,1 ZB даних, згенерованих у 2016 році (Reinsel et al., 2017). Усі ці дані відкривають унікальний досвід користувачів і новий світ можливостей для різних галузей та сфер діяльності. Однак найбільшою проблемою є навіть не обсяг цифрових документів, оскільки сьогодні їх зберігання не потребує таких великих витрат, як багато років тому. Більш серйозне питання полягає в тому, що ці документи щодня втрачаються і їхніми творцями, і архівними установами – за даними, наприклад, Дж. Дежардена (Desjardins, 2019), із 2013 року було втрачено або вкрадено 14 717 618 286 записів, з яких 3 353 172 708 записів лише у першій половині 2018 року. Вочевидь, певна частина цих даних має архівну цінність, що є переконливим свідченням величезного розриву між кількістю записів, які вимагають гарантування безпеки, і кількістю записів, які захищені фактично, і цей розрив збільшуватиметься. IDC прогнозувала, що вже до 2025 року майже 90 % усіх даних, створених у глобальній сфері даних, вимагатимуть певного рівня безпеки, але, на жаль, захищеними будуть менше половини (Desjardins, 2019).

Враховуючи, що повідомлення в соціальних мережах можуть глибоко впливати на суспільство загалом, частину з них доцільно розглядати як важливе першоджерело для дослідників у майбутньому. Тому державні архіви повинні якнайшвидше з'ясувати, чи мають цінність записи, розміщені в соціальних мережах державними установами, компаніями, знаменитостями, окремими особами та ін., і якщо мають, то яку. Наприклад, чи можна вважати рекламу у соціальних мережах важливим джерелом інформації про культуру та суспільство на конкретний момент часу. Тож державним архівам необхідно ретельно продумати, які записи варто зберігати і як довго (через необхідність їхнього подальшого повторного використання як докази чи письмову культурну спадщину), відповідно, контент вебсайтів та соціальних мереж якнайшвидше має стати предметом професійних архівних досліджень і обговорень із погляду їх оцінювання та пошуку способу довгострокового збереження і, що не менш важливо, їхнього використання у майбутньому.

Цифрові технології вдосконалювалися з роками, і державні архіви накопичили величезний обсяг знань та досвід в управлінні цифровими архівами. Це хороше підґрунтя для їхньої діяльності у майбутньому, але вже сьогодні їм необхідно постійно адаптувати свою «цифрову» роботу до розвитку цифрових технологій та оптимально, ефективно їх використовувати. Так, державним архівам необхідно забезпечити користувачам (окремим особам, організаціям) можливість створювати новий контент і завантажувати його на віддалені сервери та у хмару (зрозуміло, що місткість цих сховищ повинна бути необмеженою) і при цьому пропонувати корис-

тувачам не лише дисковий простір, а й програмне забезпечення, що уможливить обробку завантаженої інформації: 1) ділитися, змінювати, завантажувати та тиражувати у необмеженій кількості копій; 2) сортувати і групувати відповідно до системи, визначеної користувачем, з можливістю додавання описових даних до різних одиниць. Причому потрібно уможливити доступ до завантаженого контенту, який можна було б отримати в будь-якому місці та в будь-який час (але з певною обмовкою – користувачі, які завантажили контент, мають право обмежити доступ до нього). Поеднання цього окремо завантаженого контенту за різними критеріями, зокрема контекстом, повинні забезпечувати сучасні інструменти аналізу даних.

Усі ці зміни і можливості пропонують, зрештою, прості, ефективні та недорогі рішення, утім, водночас викликають закономірне запитання щодо того, яким буде державний архів і які функції він виконуватиме у «цифровому» світі. Відповідь очевидна: у найближчі десятиліття державні архіви продовжуватимуть виконувати покладені на них функції. На користь такого твердження варто навести кілька аргументів. Так, архіви як установи, що зберігають пам'ять, вкорінені у культурній «тканині» суспільства, тож їх функціонування є необхідністю державного управління і водночас культурною цінністю, яка відіграє важливу роль в освіті та створенні художніх продуктів, у міжнародних відносинах і, у ширшому значенні, у підтримці та формуванні суспільної ідентичності. Хоча більшість людей сьогодні фізично не відвідують архівні установи і, швидше за все, не робитимуть цього в майбутньому, все ж вони цінують зручність, швидкість, простоту онлайн-доступу до архівних документів або принаймні вважають їх основними вимогами і перевагами. Крім того, відносна сталість адміністративних структур, внутрішньо- та міжорганізаційних традицій, індивідуальні та суспільні інтереси є потужними стабілізуючими чинниками, що забезпечують подальшу потребу і функціонування архівних установ, які зберігають пам'ять.

Архівні установи, як і раніше, виконуватимуть функції, притаманні їм протягом тривалого часу, оскільки документи, які вони зберігають, залишилися незмінними. Зрозуміло, що через соціальну та економічну еволюцію функції архівних установ трансформуються, стаючи більш спеціалізованими, але при цьому вони демонструють тривалу постійність, адже принципи зберігання паперового чи електронного носія нічим не відрізняються. Для збереження, пошуку, класифікації та опису архівного документа були розроблені широко використовувані архівні стандарти (ДСТУ 2732:2023 Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять; ДСТУ 4331:2004 Правила описування архівних документів (ISAD (G):1999, NEQ); ДСТУ 7361:2013 Відеодокументи. Правила зберігання національного архівного фонду. Технічні вимоги; ДСТУ ISO 11799:2018 (ISO 11799:2015, IDT) Інформація та документація. Вимоги до зберігання архівних та бібліотечних матеріалів; ДСТУ 8889:2019 Документи з паперовими носіями. Правила зберігання Національного архівного фонду. Технічні вимоги; СОУ 92.5-22892594-001-2004 Галузева система науково-технічної інформації з архівної справи та документознавства. Структура та основні напрями функціонування та ін.), нормативно-правові акти та методичні рекомендації, а інформація, що міститься в документах, як і у минулі століття, виконує те саме призначення, яке державні архіви реалізовували протягом тривалого часу.

Як і раніше, архівні установи в епоху цифрових технологій зобов'язані зберігати документи в аналоговій формі. Справді, оцифрування означає більше, ніж просто створення цифрових копій для резервного копіювання; цей процес є також передумовою для дослідників для виконання їхньої роботи в разі, якщо вони не мають доступу до використання оригінального обладнання, необхідного для перегляду мікрофільмів, фотографій тощо. Але навіть якщо документ оцифровано з високою роздільною здатністю (чіткість зображення, глибина кольору та ін. параметри), користувачам архівних установ усе ж необхідно ознайомитися з оригіналом, щоб отримати уявлення про всі його деталі та водночас культурну цінність. Тож архівні установи повинні забезпечити довготривалу збереженість оригіналів документів у належному стані. Адже архіви, діяльність яких підкріплена високим рівнем експертизи і професійними традиціями, – це найкраще місце для зберігання, експертного збереження, аналогового та цифрового копіювання оригіналів архівних документів. Особливо це актуально, зважаючи на те, що все більш складні носії інформації, схоже, мають дедалі коротші терміни експлуатації, що потребує постійної уваги архівістів – термін використання носіїв (DVD, вінчестерів та ін.) та період функціонування формату є обмеженим, і це вимагає постійного оновлення носіїв. Виготовлення та безпечне зберігання цифрових копій разом із захистом оригіналів документів необхідні ще й з огляду на суто об'єктивні ризики – війни та стихійні лиха тощо, що можуть призвести до знищення колекції.

Ще один аргумент на користь твердження про виконання державними архівами й у «цифровому» світі своїх ключових функцій пов'язаний із контекстом. Часто користувачі, шукаючи цифрову копію конкретного документа, залишають поза увагою контекст, в якому він був створений. Утім, саме контекст, взаємозв'язок між даними та документами дає змогу включити у вивчення змісту конкретного документа історію його походження та архівну історію. Навіть коли йдеться про цифрові копії, архівні установи за допомогою комп'ютерних баз даних та систем управління контентом здатні забезпечити створення і доступність додаткових контекстів, що відповідатимуть вимогам і методам пошуку онлайн-користувачів. Так, цифрові репозитарії пропонують можливість переглядати документи різними шляхами, що визначаються різною логікою, фактично не втрачаючи контексти, пов'язані із цими документами в архівній структурі. Такі дії, до речі, можуть навіть сприяти розкриттю взаємозв'язків між документами, які зберігаються в різних архівних установах, що робить їхню діяльність та їхніх дослідників інтерактивними. Цю функцію здатні забезпечити саме архівні установи, бо сам по собі інтернет спроможний лише надавати доступ до контекстів, розкритих та збережених у них.

Таким чином, технологічний прогрес одночасно спрощує й ускладнює діяльність архівів. Наприклад, різні застосунки і сервіси значно полегшують роботу архівістів, так само, як інтерфейси користувача, відповідно, полегшують роботу останніх. Поява нових типів документів, експоненційно зростаючий обсяг цифрової інформації, що підлягає зберіганню, з одного боку, а також змінювані очікування користувачів, з іншого, створюють нові виклики для архівної професії та вчених-архівістів. Користувачі архівних установ із різним рівнем знань, умінь і навичок дедалі більше віддають перевагу віддаленому доступу до архівних фондів. Більшість користувачів архівних установ відвідують їх тільки в особливих випадках, наприклад, якщо матеріали, що розглядаються, ще не були оцифровані, або якщо їм потрібна

особиста консультація під час дослідження. Тож, вочевидь, потреба в архівних установах збережеться й у «цифровому» світі, принаймні, в найближчому майбутньому, і про втрату ними своїх функцій сьогодні не йдеться.

ВИСНОВКИ

В епоху цифрових технологій архіви як установи, що зберігають пам'ять, не втратитимуть свої функції, які все ж необхідно трансформувати з огляду на об'єктивну потребу пристосовуватися до змін у технологічній і соціальній сферах та державному управлінні. Йдеться, зокрема, про потребу оцифрування процесу пошуку і доступу до архівних документів, забезпечення цілісності та автентичності цифрових архівних документів за допомогою поєднання технології штучного інтелекту і блокчейн тощо. Ця потреба модернізації, оновлення функцій торкається усіх аспектів функціонування архівних установ – від теоретичних засад їхньої діяльності до обслуговування користувачів. Прагнення державних архівних установ зберегти статус установ пам'яті разом із підтвердженням практичної користі від своєї діяльності вимагає ефективного використання усіх можливостей новітніх цифрових технологій, оскільки архівна установа, не здатна пристосуватися до вимог цифрової епохи, рано чи пізно втратить свій століттями сформований статус і може опинитися в «архіві архівних установ» минулого.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Бездрабко, В. (2018, 17–19 травня). Електронний архів: чи готові ми до нових викликів? В *Інформація, комунікація, суспільство 2018* [Матеріали конференції] (с. 123–124). Видавництво Львівської політехніки.
- Боздаган'ян, М. (2024). Організація оцифрування документів в архівних установах України. В *Збірник праць молодих науковців ЦНТУ* (Вип. 14, ч. 1, с. 50–55). Центральноукраїнський національний технічний університет.
- Бондаренко, В. (2006). Цифровий архів: переваги, можливості, планування, створення, використання (на прикладі проекту «Ірмос»). *Вісник Львівського університету. Серія: Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології*, 1, 231–248.
- Боряк, Г. В. (2002). Електронні архівні публікації в Інтернеті: проблеми репрезентації інформаційних ресурсів. *Архіви України*, 4–6, 141–169.
- Василенко, Д. П., & Бутко, Л. В. (2021). Пріоритетні напрями цифровізації архівної справи. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 4, 32–38. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2021.249322>
- Васильченко, М. М. (2011). Електронні ресурси обласних державних архівів України в мережі Інтернет: стан і перспективи розвитку в сучасному соціально-комунікаційному середовищі. *Вісник Харківської державної академії культури*, 32, 159–167.
- Державна архівна служба України. (2021, 29 грудня). *Про затвердження Програми оцифрування архівних інформаційних ресурсів на 2022–2025 роки* (Наказ № 165). https://srp.archives.gov.ua/tmp/1445_2.pdf
- Калакура, Я., & Палієнко, М. (2021). Концептуалізація електронного архівознавства в контексті цифровізації українського суспільства. *Архіви України*, 3(328), 36–65. <https://doi.org/10.47315/archives2021.328.036>
- Коржик, Н. (2022). Цифрові архіви України: стан, проблеми, перспективи. *Вісник Книжкової палати*, 4, 35–39. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2022.4\(309\).35-39](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2022.4(309).35-39)

- Новохатський, К. (2006). Гуманітарна місія архівів і реформування архівної справи в Україні. *Константи*, 1(12), 5–9.
- Філіпова, Л. Я. (2018). Цифрові архіви в сучасному суспільстві: термінологічний та змістовний аспект. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 2, 6–11.
- Центральний державний аудіовізуальний та електронний архів. (2024, 24 січня). *Архіви в епоху цифровізації*. <https://tsdaea.archives.gov.ua/2024/01/24/arhivy-v-epohu-cyfyrovizaciyi/>
- Центральний державний історичний архів України, м. Київ. (б.д.). *E-Archive*. Взято 22 грудня 2024 з https://cdiak.archives.gov.ua/full_files/
- Чередник, Л., & Панченко, І. (2023). Упровадження новітніх інформаційних технологій у Державному архіві Полтавської області. *Архіви України*, 3(336), 74–86. <https://doi.org/10.47315/archives2023.336.074>
- Desjardins, J. (2019, June 27). *The 15 biggest data breaches in the last 15 years*. Visual Capitalist. <https://www.visualcapitalist.com/the-15-biggest-data-breaches-in-the-last-15-years/>
- Reinsel, D., Gantz, J., & Rydning, J. (2017). *Data Age 2025: The evolution of data to life-critical. Don't focus on big data; focus on the data that's big* [White paper]. International Data Corporation. <https://www.seagate.com/files/www-content/our-story/trends/files/Seagate-WP-DataAge2025-March-2017.pdf>

REFERENCES

- Bezdrabko, V. (2018, May 17–19). Elektronnyi arkhiv: chy hotovi my do novykh vyklykiv [Electronic archive: are we ready for new challenges]? In *Informatsiia, komunikatsiia, suspilstvo 2018* [Information, Communication, Society 2018] [Conference proceedings] (pp. 123–124). Lviv Polytechnic Publishing House [in Ukrainian].
- Bondarenko, V. (2006). Tsyfrovyi arkhiv: perevahy, mozhlyvosti, planuvannia, stvorennia, vykorystannia (na prykladi proiektu "Irmos") [Digital archive: Advantages, possibilities, planning, creating, using (by the "Irmos" project)]. *Visnyk of the Lviv University. Series Bibliology, Library Studies and Informtions Tehnologies*, 1, 231–248. [in Ukrainian].
- Boriak, H. V. (2002). Elektronni arkhivni publikatsii v Interneti: problemy reprezentatsii informatsiinykh resursiv [On-line archival publications on the Internet: Challenges facing information technology]. *Archives of Ukraine*, 4–6, 141–169. [in Ukrainian].
- Bozdahanian, M. (2024). Orhanizatsiia otsyfruvannia dokumentiv v arkhivnykh ustanovakh Ukrainy [Organisation of digitisation of documents in archival institutions of Ukraine]. In *Zbirnyk prats molodykh naukotsiv TsNTU* (Iss. 14, Pt 1, pp. 50–55). Central Ukrainian National Technical University [in Ukrainian].
- Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv. (n.d.). *E-Archive*. Retrieved December 22, 2024, from https://cdiak.archives.gov.ua/full_files/ [in Ukrainian].
- Cherednyk, L., & Panchenko, I. (2023). Uprovadzhennia novitnikh informatsiinykh tekhnolohii u Derzhavnomu arkhivi Poltavskoi oblasti [The implementation of the latest information technologies in the State Archives of Poltava Region]. *Archives of Ukraine*, 3(336), 74–86. <https://doi.org/10.47315/archives2023.336.074> [in Ukrainian].
- Desjardins, J. (2019, June 27). *The 15 biggest data breaches in the last 15 years*. Visual Capitalist. <https://www.visualcapitalist.com/the-15-biggest-data-breaches-in-the-last-15-years/> [in English].
- Filipova, L. Ya. (2018). Tsyfrovi arkhivy v suchasnomu suspilstvi: terminolohichni ta zmistovnyi aspekt [Digital archives in the modern society: Terminological and content aspects]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 2, 6–11. [in Ukrainian].
- Kalakura, Ya., & Paliienko, M. (2021). Kontseptualizatsiia elektronnoho arkhivoznavstva v konteksti tsyfyrovizatsii ukrainskoho suspilstva [The conceptualization of electronic

- archives in the context of digitalization of Ukrainian society]. *Archives of Ukraine*, 3(328), 36–65. <https://doi.org/10.47315/archives2021.328.036> [in Ukrainian].
- Korzhyk, N. (2022). Tsyfrovі arkhivy Ukrainy: stan, problemy, perspektyvy [Digital archives of Ukraine: State, problems, prospects]. *Bulletin of the Book Chamber*, 4, 35–39. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2022.4\(309\).35-39](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2022.4(309).35-39) [in Ukrainian].
- Novokhatskyi, K. (2006). Humanitarna misiia arkhiviv i reformuvannia arkhivnoi spravy v Ukraini [Humanitarian mission of archives and reform of archival affairs in Ukraine]. *Konstanty*, 1(12), 5–9. [in Ukrainian].
- Reinsel, D., Gantz, J., & Rydning, J. (2017). *Data Age 2025: The evolution of data to life-critical. Don't focus on big data; focus on the data that's big* [White paper]. International Data Corporation. <https://www.seagate.com/files/www-content/our-story/trends/files/Seagate-WP-DataAge2025-March-2017.pdf> [in English].
- State Archival Service of Ukraine. (2021, December 29). *Pro zatverdzhennia Prohramy otsyfruvannia arkhivnykh informatsiinykh resursiv na 2022–2025 roky* [On approval of the Programme for digitisation of archival information resources for 2022–2025] (Order No. 165). https://srpi.archives.gov.ua/tmp/1445_2.pdf [in Ukrainian].
- Tsentrалnyi derzhavnyi audiovizualnyi ta elektronnyi arkhiv. (2024, January 24). *Arkhivy v epokhu tsyfrovizatsii* [Archives in the era of digitalization]. <https://tsdaea.archives.gov.ua/2024/01/24/arhivy-v-epohu-cyfrovizacziyi/> [in Ukrainian].
- Vasylchenko, M. M. (2011). Elektronni resursy oblasnykh derzhavnykh arkhiviv Ukrainy v merezhi Internet: stan i perspektyvy rozvytku v suchasnomu sotsialno-komunikatsiinomu seredovyshchi [Electronic resources of regional state archives of Ukraine on the Internet: State and prospects of development in the modern social and communication environment]. *Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture*, 32, 159–167. [in Ukrainian].
- Vasylenko, D. P., & Butko, L. V. (2021). Priorytetni napriamy tsyfrovizatsii arkhivnoi spravy [Priority areas of archive branch digitalization]. *Library Science. Record Studies. Informology*, 4, 32–38. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2021.249322> [in Ukrainian].

UDC 930.25:004]:316.422:159.922.4(=161.2)

Olena Veremchuk,

*PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Mukachevo State University*

(Mukachevo, Ukraine)

e-mail: overemchukpopchuk@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-2514-8733

Olena Postelzhuk,

PhD in Social Communications,

Dubno Branch of the University "Ukraine"

(Dubno, Ukraine)

e-mail: olena.postelzhuk@gmail.com

ORCID ID: 0009-0006-2961-792X

DIGITALISATION OF ARCHIVAL INSTITUTIONS: CHALLENGES AND PROSPECTS FOR MAINTAINING NATIONAL MEMORY IN THE TECHNOLOGICAL TRANSFORMATIONS EPOCH

The aim of the article is to study changes in organising and functioning of archival institutions under the influence of digital technologies, including the problems of storage, access and authenticity of digital archival documents in the digital time.

Research methods. To achieve the set goal, the methods of analysis and synthesis (identifying the specifics of the influence of digital technologies on the activity of archival establishments), content analysis (studying sources of information on the topic of this article for the purpose of further interpreting the results), structural and functional (describing and explaining the transformation of key functions of archival institutions under the digitalisation influence) and generalisation (fixing the general features of modernised processes in the activity of archival establishments) are used.

Scientific novelty. The statement about the preservation according to transformation, updating, key functions of archival institutions in the epoch of digital technologies is grounded.

Main conclusions. In the time of digital technologies, archives, as memory institutions that keep memory will not lose their functions, which still need to be transformed in view of the objective necessity to adapt to changes in the technological and social spheres and public administration. In particular, it is about the need in digitising the process of search and access to archival documents, ensuring the integrity and authenticity of digital archival documents by combining artificial intelligence technology and blockchain, etc. The desire of state archival establishments to maintain the status of memory institutions, together with the confirmation of practical benefit from its activity, requires the effective usage of all the possibilities of innovative digital technologies, since archival institutions that is not able to adapt to the requirements of the digital epoch, sooner or later will lose their conquered status and can be in “the archives of archival establishments” of the past.

Keywords: state archival institutions; digital archival documents; digital technologies; digitisation; functions of archival institutions.

Надійшла 03.02.2025

Прийнята 11.04.2025

Стаття була вперше опублікована онлайн 11.07.2025

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.